

دانشگاه سям نور

مرکز تهران

دانشکده علوم اجتماعی

گروه علوم جغرافیایی

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری

عنوان پایان نامه:

**برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری کویری با تاکید بر
پایداری نظام سکونتگاهی (نمونه موردی: محور حسن آباد)**

استاد راهنما: دکتر اسماعیل علی اکبری

استاد مشاور: دکتر سید رامین غفاری

بنفشه اسماعیلی

شهریور ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

مادر

آن که آفتاب مهرش، در آسمان قلبم، هرگز غروب نخواهد کرد...

با سپاس فراوان از اساتید ارجمند و گرانمایه :

جناب آقای دکتر علی اکبری و جناب آقای دکتر سید رامین غفاری

که در کمال بردباری و فروتنی، در روند انجام این پژوهش، همواره همراهم بودند.

چکیده

مجموعه سکونتگاه‌های موجود در محور اصفهان- کوهپایه-ورزنه، که در این پژوهش با عنوان "محور حسن‌آباد" معرفی شده است، با وجود نزدیکی به کلان‌شهر اصفهان و دارا بودن توانایی‌های منحصر به فرد گردشگری، همچنان از جمله مناطق منزوی و توسعه نیافته شهرستان اصفهان به شمار می‌آیند؛ نرخ بالای بیکاری، رشد پایین جمعیت و افزایش روزافزون مهاجرت از جمله معضلاتی است که این زیستگاه‌ها را به مکان‌هایی ناپایدار تبدیل کرده است. مشکلات یادشده، لزوم پایدارسازی و تعادل‌بخشی به این مناطق را از طریق بهره‌گیری از پتانسیل‌های گردشگری، با تکیه بر توان‌های گردشگری کویری (به‌عنوان پتانسیل بارز و قدرتمند منطقه)، ضروری می‌سازد. برای مبنای پژوهش حاضر بر آن است تا با توان‌سنجی و برنامه‌ریزی برای توان‌های گردشگری این محدوده، سکونتگاه‌های موجود در محور مورد مطالعه را به سوی پایداری، رهنمون سازد. نوع پژوهش، توسعه‌ای- کاربردی و روش انجام آن توصیفی- تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز، به شیوه اسنادی، پیمایشی، نظرسنجی و تکمیل پرسشنامه جمع‌آوری شده است. در اثبات فرضیه‌ها از مدل‌های کای اسکوایر و تحلیل عاملی استفاده شده و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری، توسط مدل SWOT انجام گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری کویری به عنوان موثرترین عامل جذب گردشگر، نقش موثری در توسعه سایر منابع گردشگری موجود در محدوده مطالعاتی دارد. همچنین برنامه‌ریزی گردشگری مبتنی بر راهبرد مشارکت مردمی، تاثیر مثبت تحولات اقتصادی و اجتماعی منطقه را دوچندان می‌سازد. در این راستا ضمن تحلیل و بررسی ساختار نظام سکونتگاهی و شناسایی توان‌مندی‌های بالقوه گردشگری محدوده مطالعاتی، راهبردهای کاربردی در جهت برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری و در نتیجه پایدارسازی نظام سکونتگاهی، ارائه شده است.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات طرح پژوهش

۱	مقدمه
۱-۱-۱	طرح و تبیین مسأله
۱-۲-۱	اهمیت و ضرورت مطالعاتی موضوع
۱-۳-۱	اهداف
۱-۴-۱	پیشینه مطالعاتی موضوع
۱-۵-۱	فرضیه‌پردازی
۱-۶-۱	روش‌شناسی تحقیق
۱-۶-۱-۱	روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۱-۶-۱-۲	جامعه آماری و نمونه
۱-۶-۱-۳	متغیرها و شاخص‌های تحقیق
۱-۶-۱-۴	بررسی پایایی و روایی پرسشنامه‌ها
۱-۶-۱-۵	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱-۶-۱-۷	قلمرو تحقیق
۱-۶-۱-۸	اصطلاحات و واژه‌های بنیادی
۱-۶-۱-۹	محدودیت و موانع تحقیق

فصل دوم: مفاهیم و مبانی نظری

۱۹	مقدمه
۱-۲-۱	تعاریف و مفاهیم پایه
۱-۱-۱-۲	تعریف گردشگری
۱-۲-۱-۲	ارتباط علمی و کاربردی بین جغرافیا و گردشگری
۲-۲-۱	معیارهای طبقه‌بندی یا گونه‌شناسی گردشگری
۱-۲-۲-۱	انواع گردشگری از دیدگاه سازمان جهانی جهانگردی
۲-۲-۲-۲	گونه‌شناسی گردشگری بر اساس انگیزه سفر

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۳-۲-۲- گردشگری از نظر مکان و مقصد	۲۳
۴-۲-۲- گردشگری متمرکز و گسترده	۳۱
۳-۲- عناصر و اجزا یا مؤلفه‌های تشکیل دهنده فعالیت گردشگری	
۱-۳-۲- عرضه	۳۱
۲-۳-۲- تقاضا	۳۲
۳-۳-۲- جاذبه‌ها و منابع	۳۲
۴-۲- اکوتوریسم یا گردشگری زیست‌محیطی	
۱-۴-۲- تعریف اکوتوریسم	۳۳
۲-۴-۲- اهداف و ارکان اصلی اکوتوریسم	۳۶
۵-۲- گردشگری کویری یا بیابان‌گردی در ایران و جهان	۳۷
۶-۲- نظریه‌ها و دیدگاه‌های گردشگری	
۱-۶-۲- مکاتب گردشگری در کشورهای جهان	۴۱
۲-۶-۲- دیدگاه‌های فضایی گردشگری (اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، سیاسی)	۴۳
۷-۲- روش‌ها و تکنیک‌های برنامه‌ریزی گردشگری	۵۰
۸-۲- پیوند میان گردشگری و نظام سکونتگاهی	
۱-۸-۲- توسعه پایدار نظام سکونتگاهی	۵۷
۲-۸-۲- گردشگری پایدار	۵۸
۳-۸-۲- پیوند میان گردشگری پایدار و توسعه نظام سکونتگاهی	۶۰
۴-۸-۲- اهداف توسعه نظام سکونتگاهی در گردشگری	۶۱
۹-۲- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۶۲

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل سوم: ساختارشناسی محدوده مورد مطالعه

۶۳	مقدمه
۶۴	۱-۳- موقعیت، محدوده و تقسیمات سیاسی محور- کانون‌های مورد مطالعه
	۲-۳- ساختار محیط طبیعی
۶۶	۱-۲-۳- توپوگرافی محیط و چشم‌انداز طبیعی
۶۷	۲-۲-۳- خصوصیات آب و هوایی
۷۱	۳-۲-۳- منابع آب و جریان‌های سطحی
۷۲	۴-۲-۳- خاک و پوشش گیاهی
۷۴	۵-۲-۳- جمع‌بندی توان‌های طبیعی
	۳-۳- ساختار فضایی نظام سکونتگاهی
۷۵	۱-۳-۳- نظام سکونتگاهی شهری
۷۶	۲-۳-۳- نظام سکونتگاهی روستایی
۷۸	۳-۳-۳- جایگاه نظام شهری محدوده مورد مطالعه در شبکه شهری شهرستان اصفهان
	۴-۳- ساختار جمعیتی و نظام اجتماعی
۷۹	۱-۴-۳- تحولات جمعیتی
۸۱	۲-۴-۳- ساختار سنی و جنسی جمعیت
۸۲	۳-۴-۳- ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه
	۵-۳- ساختار اقتصادی و نظام اشتغال
۸۳	۱-۵-۳- ساخت و توزیع اشتغال
۸۵	۲-۵-۳- انواع فعالیت‌های اقتصادی
	۶-۳- مجموعه جاذبه‌ها و منابع گردشگری
۸۹	۱-۶-۳- جاذبه‌های طبیعی
۹۳	۲-۶-۳- جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی
۹۶	۳-۶-۳- مردم‌شناسی

- ۳-۶-۳- روستاهای تاریخی و مناطق طبیعی هدف گردشگری ۹۷
- ۳-۶-۴- جمع‌بندی جاذبه‌ها ۱۰۰
- ۳-۷-۷- ساختار تقاضای گردشگری محور ۱۰۱
- ۳-۷-۱- بررسی مسیر و کانون‌های مورد مطالعه از نظر طرح جامع گردشگری اصفهان ۱۰۱
- ۳-۷-۲- تقاضای بالفعل (جاذبه) ۱۰۷
- ۳-۴-۲- تقاضای بالقوه (منابع) ۱۰۷
- ۳-۸-۸- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۰۹

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

- ۱۱۰ مقدمه
- ۴-۱-۱- گونه‌بندی محور-کانون‌های گردشگری ۱۱۱
- ۴-۲-۲- نقش و جایگاه گردشگری کویری در توسعه فعالیت گردشگری محور حسن‌آباد ۱۱۶
- ۴-۲-۱- نتایج نظرسنجی از گردشگران در خصوص عوامل موثر بر گردشگری ۱۲۱
- ۴-۲-۲- نتایج حاصل از سنجش بهترین کانون به لحاظ برخورداری از شاخص‌های موثر بر بسترسازی در زمینه گردشگری ۱۲۷
- ۴-۲-۳- بررسی میزان تاثیرگذاری گردشگری کویری بر سایر منابع و جاذبه‌ها ۱۳۳
- ۴-۳-۳- نقش راهبرد مشارکت محلی در توسعه گردشگری و پایداری نظام سکونتگاهی ۱۴۷
- ۴-۴-۴- مدل توسعه SWOT
- ۴-۴-۱- تجزیه و تحلیل نقاط قوت- ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها ۱۵۸
- ۴-۴-۲- روش وزندهی به عوامل موثر بر گردشگری در محور حسن‌آباد ۱۶۳
- ۴-۴-۳- روش ترسیم محور مختصات نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها ۱۶۶
- ۴-۴-۴- تحلیل نتایج حاصل از نمودار بررسی تطبیقی SWOT ۱۶۷
- ۴-۵-۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۷۰

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل پنجم: آزمون فرضیه‌ها، نتایج و پیشنهادهای اجرایی

۱۷۱	۱-۵- آزمون فرضیه‌ها
۱۷۹	۲-۵- نتایج آزمون فرضیه‌ها
	۳-۵- پیشنهادها
۱۸۰	۱-۳-۵- راهبردهای کلان توسعه‌ی گردشگری در محدوده‌ی کویر خارا
۱۸۳	۲-۳-۵- راهبردهای خرد، برنامه‌ریزی گردشگری در محدوده کویر خارا
۱۸۴	۳-۳-۵- راهبردهای کلان توسعه‌ی منابع و جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی
۱۸۶	۴-۳-۵- راهبردهای کلان توسعه‌ی منابع و جاذبه‌های انسان‌ساخت
۱۸۷	۵-۳-۵- راهبردهای توسعه و استفاده چندمنظوره منابع گردشگری به منظور افزایش حس تماس و ارتباط با محیط ...
۱۸۸	۶-۳-۵- راهبردهای کلان توسعه‌ی زیرساخت‌های گردشگری
۱۸۹	۷-۳-۵- راهبردهای مبتنی بر ارتقای وضعیت اقتصادی با تأکید بر مشارکت مردمی
۱۹۲	۸-۳-۵- راهبردهای خرد مربوط به توسعه‌ی گردشگری در سایر کانون‌های جاذب گردشگر
۱۹۴	۴-۵- ارائه‌ی پیشنهادات کلی در قالب نقشه
۱۹۷	منابع و مآخذ
	پیوست‌ها
۲۰۴	پیوست پرسشنامه‌ها
۲۱۲	پیوست تصاویر

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- جدول ۱-۱: جدول مورگان، تعیین حجم نمونه بر اساس جامعه آماری ۸
- جدول ۲-۱: بررسی پایایی پرسشنامه‌ها بر اساس آزمون ضریب آلفای کرونباخ ۱۰
- جدول ۳-۱: معیارهای موثر در وزندهی به کانون‌های جاذب گردشگر ۱۲
- جدول ۴-۱: وزندهی میزان جذابیت کانون‌های توریستی موجود در محور ۱۲
- جدول ۵-۱: وزندهی به میزان آشنایی با کانون جاذب گردشگر ۱۲
- جدول ۶-۱: وزندهی تعداد ماه‌های قابل بهره‌برداری ۱۳
- جدول ۷-۱: وزندهی به کانون‌ها بر اساس مرکزیت (به لحاظ خدمات‌رسانی و حوزه نفوذ) ۱۳
- جدول ۸-۱: وزندهی به نوع راه دسترسی به کانون‌های گردشگری ۱۳
- جدول ۹-۱: وزندهی به کیفیت آنتی‌دهی تلفن همراه در کانون‌های گردشگری ۱۳
- جدول ۱۰-۱: وزندهی به فاصله کانون مورد مطالعه تا نزدیک‌ترین شهر ۱۳
- جدول ۱۱-۱: وزندهی به فاصله کانون مورد مطالعه تا مرکز بخش ۱۴
- جدول ۱۲-۱: وزندهی به فاصله کانون مورد مطالعه تا مرکز شهرستان ۱۴
- جدول ۱۳-۱: وزندهی به فاصله کانون مورد مطالعه تا مرکز استان ۱۴
- جدول ۱۴-۱: فاصله کانون‌های گردشگری تا کانون‌های ویژه ۱۴
- جدول ۱۵-۱: وزندهی به کانون‌های موجود در محور حسن‌آباد ۱۵
- جدول ۱-۲: رویکردهای برنامه‌ریزی گردشگری، مفروضات، تعاریف مشکل، روش‌ها و مدل‌ها ۵۶
- جدول ۱-۳: تقسیمات سیاسی محدوده مورد مطالعه سال ۱۳۸۶ ۶۴
- جدول ۲-۳: میانگین ماهیانه دمای هوای شرق اصفهان (ایستگاه ورزنه) طی یک دوره ۲۵ ساله ۶۸
- جدول ۳-۳: تعداد روزهای بارانی بیش از ۱ میلی متر (ایستگاه ورزنه) طی یک دوره ۲۵ ساله ۶۹
- جدول ۴-۳: لیست گیاهان مناطق کویری ۷۳
- جدول ۵-۳: لیست حیات وحش مناطق کویری ۷۳
- جدول ۶-۳: تقسیمات سیاسی و جمعیت محدوده مورد مطالعه، بر حسب بخش، شهر، دهستان (۱۳۸۶) ۷۶
- جدول ۷-۳: طبقه‌بندی جمعیتی نظام شهری در محدوده کوهپایه- ورزنه- حسن‌آباد (۱۳۸۵) ۷۶
- جدول ۸-۳: تقسیمات سیاسی محدوده مورد مطالعه، (۱۳۸۶) ۷۷
- جدول ۹-۳: جایگاه نظام شهری محدوده مورد مطالعه در شبکه شهری شهرستان اصفهان ۷۸
- جدول ۱۰-۳: ویژگی‌های جمعیتی محدوده مورد مطالعه ۷۹

- جدول ۳-۱۱: جمعیت مراکز بخش‌های مورد مطالعه در دهه‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵ ۸۰
- جدول ۳-۱۲: توزیع گروه‌های سنی و جنسی جمعیت در مراکز بخش‌ها (کوهپایه و جرقویه علیا) ۸۱
- جدول ۳-۱۳: تفکیک جمعیت فعال مرکز بخش کوهپایه (۱۳۸۵) ۸۳
- جدول ۳-۱۴: تفکیک جمعیت فعال شهر ورزنه بر حسب جنس (۱۳۸۵) ۸۳
- جدول ۳-۱۵: تفکیک جمعیت فعال شهر حسن‌آباد بر حسب جنس (۱۳۸۵) ۸۴
- جدول ۳-۱۶: توزیع جمعیت فعال در بخش‌های مختلف اقتصادی، در مرکز بخش‌های مورد مطالعه ۸۷
- جدول ۳-۱۷: توزیع جمعیت فعال در بخش‌های مختلف اقتصادی، در مرکز بخش‌های مورد مطالعه ۸۸
- جدول ۳-۱۸: مکان‌های طبیعی، با ارزش گردشگری، واقع در محور حسن‌آباد ۹۲
- جدول ۳-۱۹: لیست جاذبه‌های تاریخی و انسان‌ساخت موجود در بخش کوهپایه ۹۳
- جدول ۳-۲۰: لیست جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی موجود در بخش بن‌رود ۹۴
- جدول ۳-۲۱: لیست جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی موجود در بخش جرقویه علیا ۹۵
- جدول ۳-۲۲: معرفی جاذبه‌های موجود در محور - کانون‌های گردشگری قلمرو پژوه ۱۰۰
- جدول ۳-۲۳: فهرست و پروفایل پرتقاضاترین منابع گردشگری موجود در محور اصفهان-کوهپایه-ورزنه ۱۰۸
- جدول ۴-۱: اطلاعات عمومی پرسش‌شوندگان ۱۱۸
- جدول ۴-۲: سوال‌های اختصاصی، بررسی میزان علاقه‌مندی گردشگران به جاذبه‌ها و منابع ۱۱۸
- جدول ۴-۳: بررسی نظر گردشگران، در مورد جاذبه‌ها و منابع محور مورد مطالعه ۱۱۹
- جدول ۴-۴: جدول اطلاعات توصیفی عامل‌های موثر بر گردشگری ۱۲۱
- جدول ۴-۵: ماتریس همبستگی بین عامل‌ها ۱۲۲
- جدول ۴-۶: آزمون بارتلت و شاخص KMO برای بررسی کفایت نمونه (عامل‌های موثر بر گردشگری) ۱۲۳
- جدول ۴-۷: برآورد اشتراک استخراجی عامل‌های موثر بر گردشگری ۱۲۳
- جدول ۴-۸: جمع‌بندی واریانس‌های تشریح شده عامل‌های موثر بر گردشگری ۱۲۴
- جدول ۴-۹: بارهای عاملی هر یک از متغیرها در ۴ عامل باقی‌مانده (عامل‌های موثر بر گردشگری) ۱۲۵
- جدول ۴-۱۰: بارهای عاملی هر یک از متغیرها در ۴ عامل باقی‌مانده پس از چرخش ۱۲۶
- جدول ۴-۱۱: نتایج حاصل از وزن‌دهی به کانون‌های موجود در محور حسن‌آباد ۱۲۷
- جدول ۴-۱۲: جدول اطلاعات توصیفی کانون‌های موثر بر گردشگری ۱۲۸
- جدول ۴-۱۳: آزمون بارتلت و شاخص KMO برای بررسی کفایت نمونه (کانون‌های گردشگری) ۱۲۸
- جدول ۴-۱۴: برآورد اشتراک استخراجی کانون‌های گردشگری ۱۲۹
- جدول ۴-۱۵: جمع‌بندی واریانس‌های تشریح شده ۱۳۰
- جدول ۴-۱۶: بارهای عاملی هر یک از متغیرها در ۳ عامل باقی‌مانده پیش از چرخش (کانون‌های گردشگری) ... ۱۳۱

- جدول ۴-۱۷: بارهای عاملی هریک از متغیرها در ۳ عامل باقی‌مانده پس از چرخش (کانون‌های گردشگری)..... ۱۳۱
- جدول ۴-۱۸، خلاصه اطلاعات توصیفی، بررسی میزان تاثیرگذاری گردشگری کویری بر سایر منابع..... ۱۳۳
- جدول ۴-۱۹: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری تالاب..... ۱۳۴
- جدول ۴-۲۰: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری تالاب..... ۱۳۵
- جدول ۴-۲۱: میزان تاثیر گردشگری کویری بر جاذبه‌های گردشگری حسن آباد..... ۱۳۵
- جدول ۴-۲۲: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر جاذبه‌های گردشگری حسن آباد..... ۱۳۶
- جدول ۴-۲۳: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری منطقه جبل..... ۱۳۷
- جدول ۴-۲۴: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری منطقه جبل..... ۱۳۸
- جدول ۴-۲۵: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری روستا و چشمه آبگرم زفره و ورتون..... ۱۳۸
- جدول ۴-۲۶: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری چشمه آبگرم زفره..... ۱۳۹
- جدول ۴-۲۷: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری روستا و ارگ تاریخی قورتان..... ۱۴۰
- جدول ۴-۲۸: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری روستا و ارگ قورتان..... ۱۴۱
- جدول ۴-۲۹: میزان تاثیر گردشگری کویری بر کویر بر گردشگری سایر بناهای تاریخی منطقه..... ۱۴۲
- جدول ۴-۳۰: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری بناهای تاریخی منطقه..... ۱۴۳
- جدول ۴-۳۱: میزان تاثیر گردشگری کویری بر کویر بر گردشگری روستای تاریخی قهی..... ۱۴۲
- جدول ۴-۳۲: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری روستای قهی..... ۱۴۳
- جدول ۴-۳۳: میزان تاثیر گردشگری کویری بر میزان خرید از بازارهای محلی..... ۱۴۴
- جدول ۴-۳۴: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر میزان خرید از بازارهای محلی..... ۱۴۵
- جدول ۴-۳۵: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری فرهنگی (فرهنگ بومی و محلی)..... ۱۴۵
- جدول ۴-۳۶: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری فرهنگی..... ۱۴۶
- جدول ۴-۳۷: اطلاعات عمومی پرسشنامه فرضیه دوم..... ۱۴۸
- جدول ۴-۳۸: بررسی نظر کارشناسان در مورد وضع موجود محدوده مطالعاتی..... ۱۴۸
- جدول ۴-۳۹: بررسی نظر ساکنان محلی در مورد میزان تمایل به مشارکت در امر گردشگری..... ۱۴۹
- جدول ۴-۴۰: بررسی نظر پرسش‌شوندگان در زمینه میزان تاثیر توسعه گردشگری بر بخش‌های چهارگانه..... ۱۴۹
- جدول ۴-۴۱: بررسی تاثیر مشارکت مردمی بر توسعه در سکونتگاه‌های موجود در محور..... ۱۵۰
- جدول ۴-۴۲: میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور اقتصادی مرتبط با گردشگری و توسعه اقتصادی..... ۱۵۱
- جدول ۴-۴۳: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور اقتصادی و توسعه اقتصادی..... ۱۵۲
- جدول ۴-۴۴: میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور اجتماعی مرتبط با گردشگری و توسعه اجتماعی..... ۱۵۳
- جدول ۴-۴۵: آزمون ضریب کای اسکوایر، میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور اجتماعی و توسعه اجتماعی..... ۱۵۳

- جدول ۴-۴۶: میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور محیطی مرتبط با گردشگری بر توسعه زیست محیطی ۱۵۴
- جدول ۴-۴۷: آزمون ضریب کای اسکوایر، تاثیر مشارکت مردمی در امور زیست محیطی بر توسعه زیست محیطی ۱۵۵
- جدول ۴-۴۸: میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور کالبدی بر توسعه کالبدی ۱۵۵
- جدول ۴-۴۹: آزمون ضریب کای اسکوایر، تاثیر مشارکت مردمی در امور زیست محیطی بر توسعه زیست محیطی ۱۵۶
- جدول ۴-۵۰: ارزیابی عوامل داخلی و خارجی موثر بر گردشگری محور اصفهان- کوهپایه - ورزش - ۱۵۹
- جدول ۴-۵۱: ارزیابی عوامل داخلی و خارجی موثر بر ساختار اقتصادی و اجتماعی ۱۶۰
- جدول ۴-۵۲: ارزیابی عوامل داخلی و خارجی موثر بر ساختار کالبدی ۱۶۱
- جدول ۴-۵۳: ارزیابی عوامل داخلی و خارجی موثر بر محیط زیست ۱۶۲
- جدول ۴-۵۴: وزن دهی به عوامل موثر بر گردشگری در محور اصفهان- کوهپایه- ورزش ۱۶۴
- جدول ۴-۵۵: مرحله تلفیق عوامل داخلی و خارجی ۱۶۹
- جدول ۵-۱: بررسی نظر گردشگران، در مورد جاذبه‌ها و منابع محور مورد مطالعه ۱۷۲
- جدول ۵-۲: تعیین اولین و موثرترین کانون جذب گردشگر، بر اساس شاخص‌های علمی گردشگری ۱۷۳
- جدول ۵-۳: بررسی تاثیر گردشگری کویری بر سایر منابع گردشگری محور ۱۷۴
- جدول ۵-۴: بررسی تاثیر مشارکت مردمی بر توسعه در سکونتگاه‌های موجود در محور ۱۷۶
- جدول ۵-۵: خلاصه نتایج آزمون فرضیه دوم، براساس مدل کای اسکوایر ۱۷۸

فهرست نقشه‌ها

صفحه	عنوان
۶۵	نقشه ۱-۳: تقسیمات سیاسی شهرستان اصفهان، به تفکیک بخش و دهستان ۱۳۸۵
۷۰	نقشه ۲-۳: پهنه‌بندی اقلیمی استان اصفهان در سیستم دوماترین گسترش یافته
۷۲	نقشه ۳-۳: موقعیت حوزه‌های آبریز درجه ۱ و ۲ استان اصفهان
۱۰۲	نقشه ۴-۳: نواحی گردشگری در استان اصفهان
۱۰۳	نقشه ۵-۳: کانون‌های ملی و محلی گردشگری استان اصفهان (وضع موجود)
۱۰۴	نقشه ۶-۳: محورکانون‌های گردشگری استان اصفهان (وضع موجود)
۱۰۵	نقشه ۷-۳: مدارها و مسیرهای گردشگری استان اصفهان (پیشنهادی طرح جامع گردشگری استان)
۱۰۶	نقشه ۸-۳: محور- کانون‌های گردشگری مسیر زاینده‌رود (وضع موجود)
۱۱۲	نقشه ۱-۴: گونه‌شناسی جاذبه‌ها و منابع گردشگری موجود در محور محورحسن‌آباد
۱۱۳	نقشه ۲-۴: موقعیت کانون‌های عمده (۶ گانه) گردشگری محور محورحسن‌آباد
۱۱۴	نقشه ۳-۴: درجه‌بندی راه‌های دسترسی به کانون‌های گردشگری موجود در محورحسن‌آباد
۱۱۵	نقشه ۴-۴: محور حسن‌آباد
۱۹۴	نقشه ۱-۵: مرمت و احیای بناهای تاریخی به عنوان کاربری‌های گردشگری (پیشنهادی)
۱۹۵	نقشه ۲-۵: اصلاح محور حسن‌آباد (اصفهان-کوهپایه-ورزنه) (پیشنهادی)
۱۹۶	نقشه ۳-۵: اولویت‌بندی اجرایی طرح‌های گردشگری محور حسن‌آباد (پیشنهادی)

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۵۰	تصویر ۱-۲: مشارکت‌کنندگان در فرایند برنامه‌ریزی
۶۰	تصویر ۲-۲: گردشگری، اشتغال و توسعه پایدار
۷۷	تصویر ۱-۳: سلسله مراتب عملکردی نظام شهری و روستایی در بخش‌های سه‌گانه کوهپایه، بن‌رود، جرقویه علیا
۷۸	تصویر ۲-۳: جایگاه نظام شهری محدوده مورد مطالعه در شبکه شهری شهرستان اصفهان
۸۰	تصویر ۳-۳: سیر نزولی نرخ رشد جمعیت در محدوده مورد مطالعه

- تصویر ۴-۱: مدل مفهومی بررسی نقش و جایگاه گردشگری کویری در توسعه فعالیت گردشگری محور حسن آباد ۱۱۷
- تصویر ۴-۲: میزان آشنایی گردشگران با منابع گردشگری محور محور حسن آباد ۱۱۹
- تصویر ۴-۳: میزان تمایل گردشگران برای اقامت در منطقه ۱۲۰
- تصویر ۴-۴: بررسی تمایل گردشگران در مورد انتخاب نوع اقامتگاه ها ۱۲۰
- تصویر ۴-۵: مقدار ویژه در هریک از عامل های استخراج شده (منابع گردشگری) ۱۲۵
- تصویر ۴-۶: مقدار ویژه در هریک از عامل های استخراج شده (کانون های گردشگری) ۱۳۰
- تصویر ۴-۷: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری تالاب ۱۳۴
- تصویر ۴-۸: میزان تاثیر گردشگری کویری بر جاذبه های گردشگری حسن آباد ۱۳۶
- تصویر ۴-۹: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری منطقه جبل ۱۳۷
- تصویر ۴-۱۰: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری چشمه آبگرم زفره ۱۳۹
- تصویر ۴-۱۱: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری روستا و ارگ قورتان ۱۴۰
- تصویر ۴-۱۲: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری بناهای تاریخی منطقه ۱۴۱
- تصویر ۴-۱۳: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری روستای تاریخی قهی ۱۴۳
- تصویر ۴-۱۴: میزان تاثیر گردشگری کویری بر میزان خرید از بازارهای محلی ۱۴۴
- تصویر ۴-۱۵: میزان تاثیر گردشگری کویری بر گردشگری فرهنگی ۱۴۶
- تصویر ۴-۱۶: مدل مفهومی بررسی تاثیر مشارکت مردمی بر پایداری نظام سکونتگاهی ۱۴۷
- تصویر ۴-۱۷: میزان مشارکت مردمی در امور اقتصادی و توسعه اقتصادی ۱۵۱
- تصویر ۴-۱۸: میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور اجتماعی و توسعه اجتماعی ۱۵۳
- تصویر ۴-۱۹: میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور زیست محیطی بر توسعه زیست محیطی ۱۵۴
- تصویر ۴-۲۰: میزان تاثیر مشارکت مردمی در امور کالبدی بر توسعه کالبدی ۱۵۶
- تصویر ۴-۲۱: محور مختصات نقاط قوت و ضعف، فرصت ها و تهدیدها ۱۶۶
- تصویر ۴-۲۲: بررسی تطبیقی SWOT از نقاط قوت و ضعف، فرصت ها و تهدیدها، پتانسیل های گردشگری محور محور حسن آباد ۱۶۷
- تصویر ۵-۱: بررسی میزان جذابیت منابع گردشگری موجود در محور محور حسن آباد ۱۷۲
- تصویر ۵-۲: بررسی تاثیر گردشگری کویری بر سایر منابع گردشگری محور محور حسن آباد ۱۷۴
- تصویر ۵-۳: بررسی تاثیر مشارکت مردمی بر توسعه در سکونتگاه های موجود در محور ۱۷۷

فصل اول: کلیات طرح پژوهش

مقدمه

گردشگری یکی از بزرگ‌ترین پدیده‌های نوظهور دنیا و وابسته به بخش عمده‌ای از اقتصاد جهانی است. تعریف چنین پدیده‌ای با واژه‌های ساده، دشوار است. زیرا این پدیده از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و محیطی با زندگی انسان‌ها و دولت‌ها آمیخته شده است. گردشگری به خاطر برخورداری از توانمندی بالا در خلق و ارتقاء مؤلفه‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و شهری و روستایی همیشه مورد توجه و ستایش بوده است. (درام و مور، ۱۳۹۰، ۵) رشد فزاینده شهرنشینی و رویکرد به جغرافیای اوقات فراغت در دهه‌های اخیر سبب شده است که توجه به گردشگری به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت و نیز به عنوان هدفی قابل حصول در فرآیند توسعه پایدار، مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گیرد. بسیاری از کشورها این پدیده پویا را به مثابه وسیله تحول اجتماعی، فرهنگی و ایجاد توازن و تعادل مناطق می‌دانند. بر همین مبنا، پدیده نوظهور گردشگری، امروزه بسیار مورد توجه برنامه‌ریزان اقتصادی، اجتماعی و به‌ویژه برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای قرار گرفته است. تا بدین وسیله و از طریق برنامه‌ریزی موثر برای گردشگری، بتوانند به توسعه و پایداری شهرها و روستاهای کمتر توسعه یافته کمک کنند.

استان اصفهان، با وجود بهره‌مندی از منابع و جاذبه‌های گوناگون طبیعی، فرهنگی و تاریخی، و نیز با موقعیت ممتاز در ایران مرکزی، هنوز جایگاه ویژه خود را در زمینه جذب گردشگر نیافته است. این مسئله، در پس‌کرانه‌های شهری و به‌ویژه در شهرها و روستاهای حاشیه کویر مصداق بیشتری یافته است. از این رو با شناخت، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زمینه جاذبه‌ها و منابع موجود، می‌توان گامی موثر در جهت توسعه، پایداری و تعادل‌بخشی منطقه (به‌ویژه نواحی محروم حاشیه کویر) برداشت و نیز قلمرو این تحقیق را به عنوان قطب گردشگری ملی و حتی فراملی معرفی کرد.

۱-۱- طرح و تبیین مسأله

طرح‌های جامع و هادی که در حال حاضر برای نقاط شهری و روستایی تهیه می‌شوند، با شرح خدمات یکسان، به دنبال ساماندهی سکونتگاه‌ها، از نظر خدمات و تجهیزات مورد نیاز ساکنان هستند و ظرفیت‌سنجی و شناخت پتانسیل‌های جدید، محور برنامه‌ریزی، مداخله و ارائه خدمات و تسهیلات این‌گونه طرح‌ها نیست. به همین دلیل چنین طرح‌هایی برای شهرها و روستاهایی که توانایی‌های بالقوه‌ای برای ایجاد اشتغال و رشد دارند، به‌تنهایی کفایت نمی‌کند. این درحالی است که با شناسایی و برنامه‌ریزی برای توان‌سنجی این مناطق می‌توان گامی موثر در جهت پایدارسازی آن‌ها برداشت.

شهرهای کوچک و نقاط روستایی ایران، با مسائل و مشکلات متعددی از قبیل پایین بودن سطح اشتغال، فقدان یا کمبود زیرساخت‌های رفاهی، خدماتی و... مواجهند. این مسئله در مورد سکونتگاه‌های حاشیه کویر، پررنگ‌تر جلوه می‌کند؛ برخورداری از شرایط ویژه اقلیمی، کمبود آب، نامساعد بودن زمین‌های کشاورزی و... همواره از معضلات پیش روی سکونتگاه‌های حاشیه کویر بوده و هست.

به‌طور کلی می‌توان گفت ضعف بنیان‌های جغرافیایی و توان‌های محیطی، به منظور تولید محصول از طریق فعالیت‌های معمول کشاورزی، سکونتگاه‌های حاشیه کویر را به مکان‌هایی منزوی و جمعیت‌گریز تبدیل کرده است. چنانچه افزایش مهاجرت و کاهش روزافزون جمعیت و در نتیجه ناپایداری الگوهای زیست‌کویری، از پیامدهای مشهود این‌گونه نظام‌های سکونتگاهی است.

امروزه صنعت گردشگری و به‌ویژه گردشگری کویری، به‌عنوان یکی از توان‌های محیطی نواحی کویری، بسیار مورد توجه قرار گرفته است. این توان بالقوه، می‌تواند به‌عنوان یک پتانسیل جدید و جایگزین و یا به بیان روشن‌تر، مکملی برای فعالیت‌های کشاورزی، به منظور پایدارسازی نظام سکونت‌گاهی شهرها و روستاهای حاشیه کویر مورد بررسی و برنامه‌ریزی قرار گیرد. سکونتگاه‌های محور حسن‌آباد، (بخش‌های کوهپایه، بن‌رود، جرقویه علیا) را می‌توان به‌عنوان نمونه‌ای زنده از این‌گونه مناطق معرفی کرد.

مجموعه سکونتگاه‌های منطقه مورد مطالعه، با وجود نزدیکی به شهر اصفهان (فاصله‌ای حدود یک ساعت) و دارا بودن توانایی‌های منحصر به‌فرد گردشگری در زمینه‌های مختلف (از جمله: نزدیکی به تالاب گاوخونی، برخورداری از پیشینه تاریخی و آثار باستانی و به ویژه همجواری با دشت کویر)، همچنان از جمله مناطق منزوی و توسعه نیافته شهرستان اصفهان به شمار می‌آیند؛ نرخ بالای بیکاری،

رشد پایین جمعیت و افزایش روزافزون مهاجرت از جمله معضلاتی است که این زیست‌گاه‌ها را به مکان‌هایی ناپایدار تبدیل کرده است. تمامی مشکلات یادشده، لزوم پایدارسازی و تعادل‌بخشی به این مناطق را از طریق بهره‌گیری از پتانسیل‌های گردشگری، با تکیه بر توان‌های گردشگری کویری (به‌عنوان پتانسیل بارز و قدرتمند منطقه)، ضروری می‌سازد.

خلاصه این که با شناخت پتانسیل‌های گردشگری این مناطق (با تاکید بر طبیعت غنی و منحصر به فرد دشت کویر حسن‌آباد "کویر خارا") و معرفی و برنامه‌ریزی برای این توانایی‌ها، می‌توان این مناطق را از انزوای جغرافیایی و اقتصادی خارج کرد و حتی آن را به یکی از قطب‌های گردشگری منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبدیل نمود.

باتوجه به مطالب یاد شده، پژوهش حاضر بر آن است تا به سوال‌های زیر پاسخ گوید:

سوال اصلی: آیا ظرفیت‌های گردشگری دشت کویر حسن‌آباد، می‌تواند مبنایی برای پایداری نظام سکونت‌گاهی در این ناحیه فراهم آورد؟ چرا و چگونه؟

سوال‌های فرعی

- ظرفیت‌های گردشگری کویر حسن‌آباد برای تحریک تقاضای گردشگری کویری کدامند؟
- آیا افزایش نقش مشارکتی مردم محلی (بومی‌گزینی)، به‌عنوان راهبرد عمده‌ی برنامه‌ریزی گردشگری، می‌تواند به ایجاد اشتغال و جلوگیری از مهاجرت و در نتیجه پایداری نظام سکونت‌گاهی بیانجامد؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت مطالعاتی موضوع

هرچند، همواره اجتماعات و سکونتگاه‌های واقع در حاشیه کویر، در ایران مرکزی و دشت کویر، به لحاظ موقعیت ویژه جغرافیایی و بهره‌مندی از توان‌های بسیار در حوزه طبیعت‌گردی، به‌ویژه گردشگری کویری، از پدیده گردشگری تأثیر پذیرفته و به تشکیل تورهای گردشگری به صورت مردمی و خودجوش منجر شده است؛ اما به دلیل عدم شناخت دقیق و علمی از توان‌ها، تنگناها و فرصت‌های پیش روی منطقه، همچنین به دلیل فقدان یک برنامه‌ریزی جامع و نظام‌مند در بهره‌برداری معقول از قابلیت‌های موجود، تاکنون از این توان‌ها در راستای هدایت روندها و فرآیندهای طبیعی، اجتماعی و اقتصادی برای دستیابی به توسعه پایدار بهره‌گیری نشده است.